

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

(Br) Numismat.
Sv.

I GÖTEBORG SLAGNA MYNT

SAMT DIT HÄNFÖRLIGA

MEDALJER.

HISTORISK ÖFVERSIGT

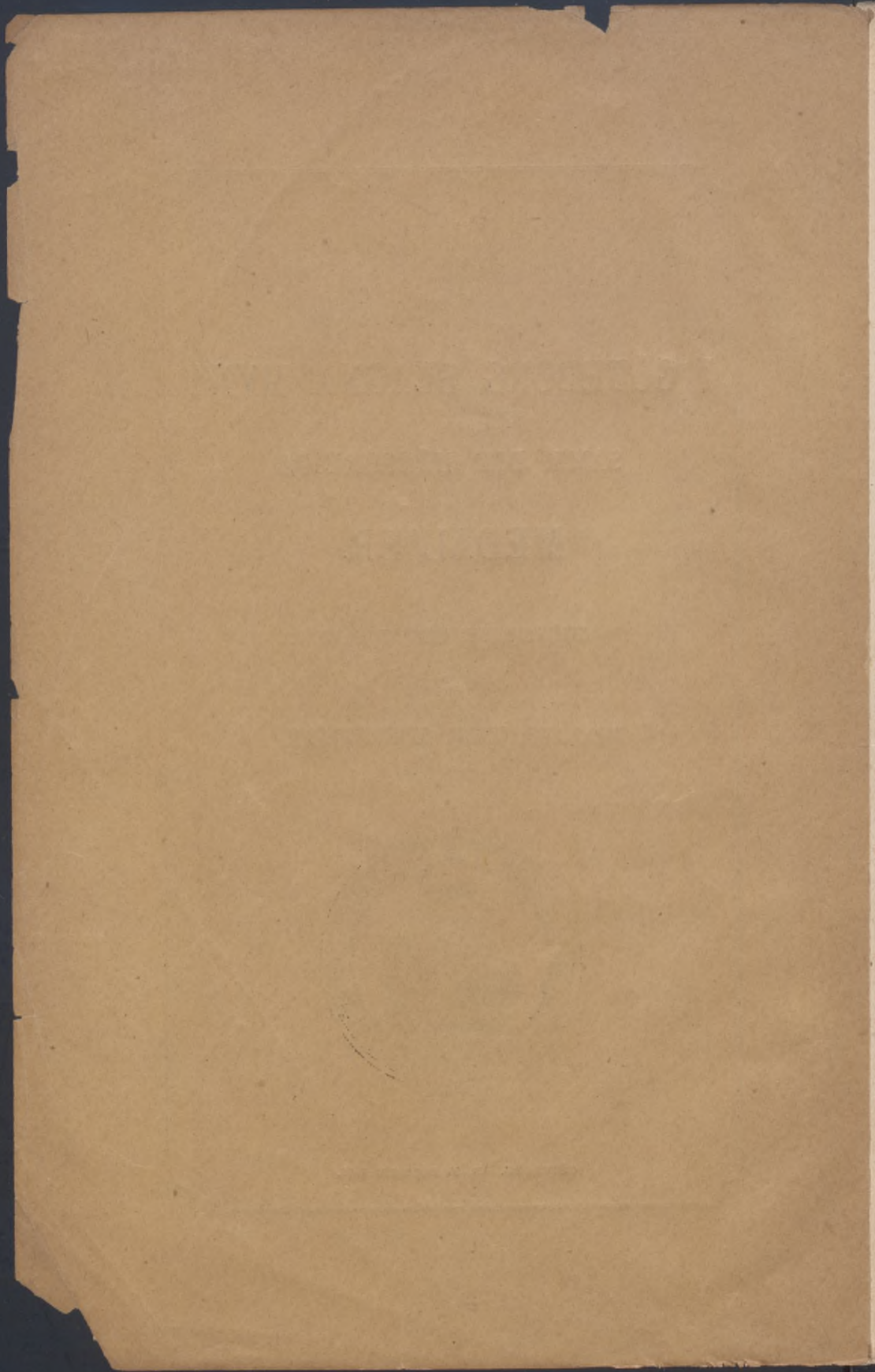
af

Frih. AUG. WILH. STIERNSTEDT.

GÖTEBORG, D. P. BONNIER, 1878.

I GÖTEBORG SLAGNA MYNT

SAMT DIT HÄNFÖRLIGA

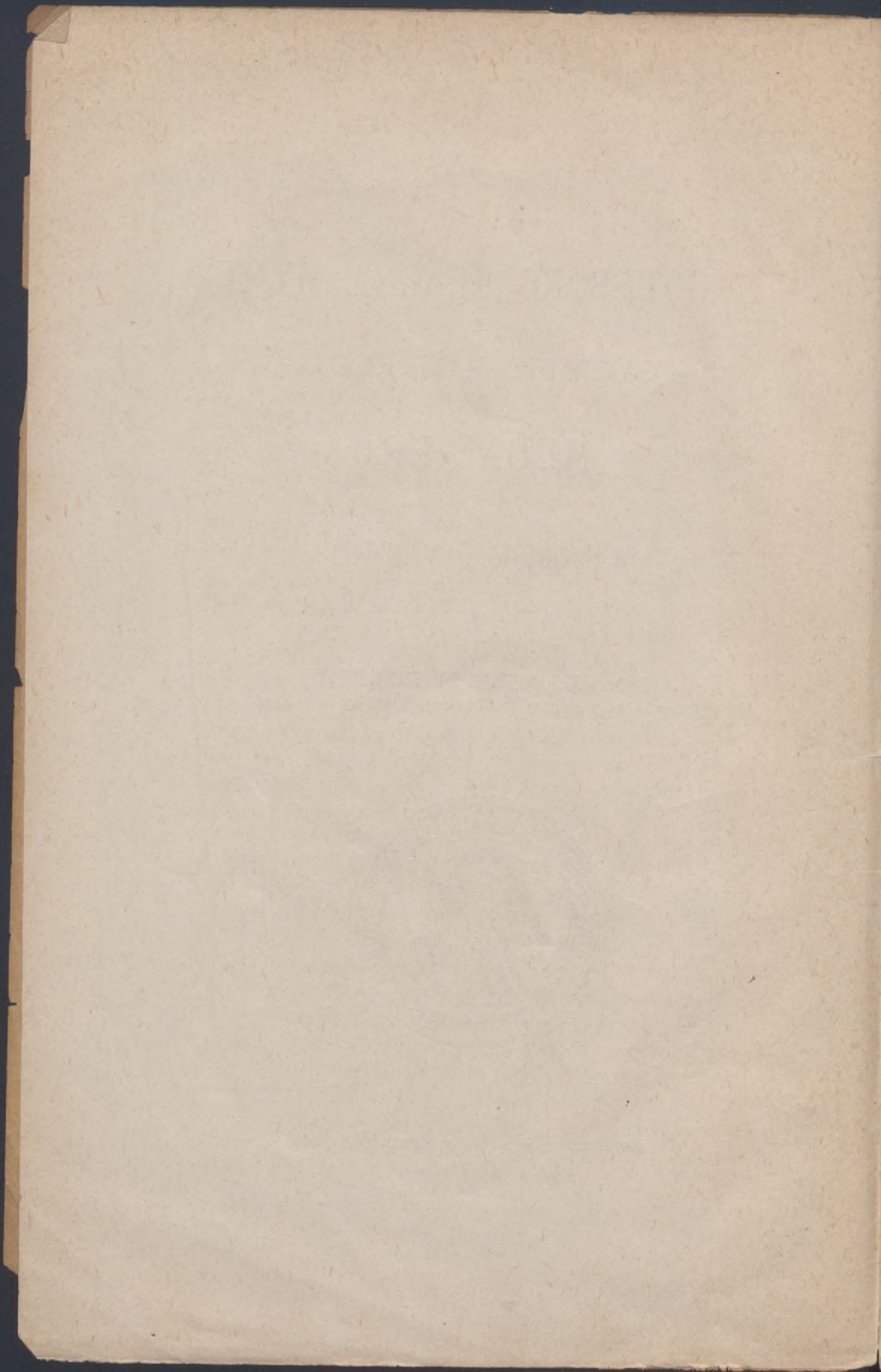
MEDALJER.

HISTORISK ÖFVERSIGT

af

Frih. **AUG. WILH. STIERNSTEDT**,
Riksheraldiker, Ledamot af Göteborgs K. V. o. V. Samhälle.

När det är fråga om att lemna en öfversigt af ett lands eller en ords framfarna öden, torde ju allt sådant böra anföras, som dervid kan i ett eller annat hänseende lända till någon upplysning. Och hvilka vittnesbörd kunna hafva större tillförlitlighet än dem, som hemtas från de mynt och minnespenningar, hvilka derå hafva afseende. Dessa gifva en säker vägledning för bedömande af ett samhälles utveckling i flersaldiga riktningar; de äro värderika illustrationer till hela dess odlingshistoria. Huru har icke vår kunskap om Hellas och det gamla Rom blifvit både i etnografiskt, geografiskt och historiskt hänseende riktad genom deras mynt, som i allmänhet voro på samma gång minnespenningar. Det kan därför vid skildringen af Göteborgs historia vara af intresse att äfven taga kännedom, ej blott om de mynt och de medaljer, som beröra staden, utan ock de medaljer, hvilka äro präglade till minne af personer, hvilka, vare sig de varit födde i Göteborg eller dit inflyttat, genom deras verksamhet gjort heder åt det samhälle, de en längre eller kortare tid tillhört.

Vid framläggandet af hufvuddragen till Göteborgs historia i sin helhet torde ock härunder böra inbegripas den äldsta staden af detta namn, ehuru icke grundlagd på det ställe, der det nuvarande Göteborg är beläget. Härvid finner man, att innan ännu två år förflutit från det äldsta Göteborgs grundläggning af Carl IX, utgaf han den 3 Jan. 1609 för staden en myntordning på Tyska till både guld- och silfvermynt. På grund häraf slogos: i guld sexmark för 1610, äfvensom i silfver tvåören för 1609 samt ören för 1609, 1610 och 1611. Af vinsten på myntningen skulle Konungen af guldmyntet erhålla något mer än hälften emot staden, men af silfvermyntet tillföll dem hälften vardera. Genom plakat den 4 April 1610 förklarades dessa mynt vara lika gängse med Kongl. Maj:ts eget mynt. Till Direktör öfver myntet och tillika Borgmästare i staden utnämndes 1609 den från Amsterdam inflyttade Abraham Ca-

beliau, som dog i Stockholm 1643 och var fader till Marg. Cabeliau samt morfader till Grefve Gustaf af Wasaborg. Efter gamla Elfsborgs intagande af Danskarne 1611, intogo de ock det midt emot på Hisingen belägna Göteborg samt förstörde detsamma. Till minne af detta äldsta Göteborg blef, efter 1620, en medalj präglad, hvarå på åtsidan synes Carl IX i krona, harnesk och hermelinsmantel, med lyffadt svärd i handen, till höger det krönta riksvapnet och till venster spira, svärd och äpple på ett bord, på hvars sida ses årtalet 1610. På frånsidan synes en lummig ek, på hvars stam hänger Göteborgs vapensköld; trädet står mellan höga berg, vid sidan till venster synes den nyanlagda staden, derutanför på elfven fartyg samt i förgrunden der midt emot gamla Elfsborgs fästningstorn. Äfven är af Karlsten stucken en mindre minnespenning, på hvilken åtsida är Carl IX:s bröstbild samt å frånsidan en ek, å hvars stam synes upphängd Göteborgs vapensköld samt i afskärningen: *Gothob. fund. circa 1607.*

Sedan det nya Göteborg blifvit år 1620 af Gustaf II Adolf anlagdt, fick staden i sina den 4 Juni 1621 förnyade privilegier behålla den förut beviljade myntningsrättigheten, hvarom i 6 § det heter: "Till mera och skyndsam uppkomst förinne och gifve Wi jemväl vår stad Göteborg i förmågo af ett specialprivilegium . . . magt och frihet att slå guld- och silfvermynt, å ena sidan med Wårt eller Wäre i framtiden efterträdande Konungars contrefait och derunder Wårt riksvapen och titul, å andra sidan med stadens vapen och titul, dock att de intet begagna sig af något myntverk uti verket, innan de undfått Wårt förut nämnda specialprivilegium". Härefter utfärdades följande myntordningar, nemligen: den 30 Juni 1623 och 17 Jan. 1625 till tvåören och runstycken; den 4 Febr. 1626 till 20-, 8-, 6-, 4-, 2-, 1- och 1/2-marker samt tvåören och runstycken, äfvensom den 27 April 1635 till marker och runstycken. I enlighet med dessa myntordningar hafva veterligen icke slagits andra mynt än runstycken för åren 1625, 1626, 1635 och 1636.

Efter tretio års hvila blef stadens myntverk åter upprättadt, till följd af Förmyndareregeringens utfärdade bref af den 15 Oktober 1666, hvari det heter: "För att möjliggöra myntningens tillräcklighet för riket hafve Wi beslutat att på åt-

skilliga orter låta myntverk inrätta, och först i Göteborg, der Hans Willemson nämnes till myntmästare, hvarföre honom denna fullmägt och instruction meddelas: 1:o Skall han inrätta i Göteborg ett mynthus. 2:o Ställa sig 1664 års myntordning till efterrättelse. 3:o Anskaffa en inspektor, en proberare och en penningräknare. 4:o Begagna lika stämplor som vid myntet i Stockholm. 5:o Öfversända hvar $\frac{1}{4}$ år myntprofven till Kammar-Collegium. 6:o Förmynta 300,000 Rdr af utrikes ifrån anskaffadt silfver. 7:o Deraf mynta $\frac{2}{3}$ i dubbla, enkla och halfva daler (d. v. s. 8, 4 och 2 marker) samt $\frac{1}{3}$ i enkla och dubbla ören. Till Myntinspektor nämndes Peter Tidell 1666. Af ofvannämnda myntvärderna kunna med all sannolikhet antagas hafva blifvit här slagna ännu befintliga, dels åttamarker för åren 1667 och 1670 samt fyramarker för 1668, hvilka alla äro af en ny prägel med fem i kors ställda vapensköldar, dels ock tvåmarker, fyra- och ettören för 1669. Alla ofvannämnda mynt sakna de för Stockholmsmynten under denna tid brukade myntmästarmärken. Några tvåören för åren 1666—1670 utan myntmästarmärke äro icke kända. För öfrigt torde äfven kunna till Göteborg föras de för åren 1666—1670 slagna dukater, som hafva Svea och Göta korsställda vapensköldar samt likaledes sakna myntmästarmärke. Några dukater omnämnas väl icke i 1666 års kungl. bref, men man ser af 6 § i Göteborgs stads privilegier, att staden egde rätt att äfven slå guldmynt.

Slutligen erhöll Göteborg, genom kungl. "confirmation" på stadens privilegier, daterad Torpum den 23 Maj 1716, rättighet att enligt dess 7:de punkt "inrätta eget myntverk och slå eget hufvud- och skiljemynt, så väl i guld som silfver och koppar, hvilket bör vara lika till skrot och korn med Kongl. Maj:ts mynt; men som i stämpeln bör vara någon åtskilnad, så tillåte Wi att uppå hufvudmyntet på ena sidan sättes Wår bröstbild och titul deröfver och på den andra sidan stadsens vapen; men uppå skiljemyntet sättes på den ena sidan allenast Wårt namn och på den andra sidan stadsens namn. Den vinst som med myntningen eller i slagskatt flyta skall, vele Wi hafva tillagt staden, men vinsten af den skedda förhöjningen på myntet förbehålle Wi oss sjelfve att disponera öfver". Någon myntning blef emellertid icke satt i verket före Carl XII:s död, hvarefter

✓ dessa särskilda privilegier upphäfdes. Med år 1670 kan alltså myntningen i Göteborg anses hafva för alltid upphört.

Bland svenska *Minnespenningar* finnes en, som, stucken af C. G. Fehrman, bekostades af Göteborgs borgerskap och slogs i anledning af Göteborgs befrielse från Dansk öfverfall i början af Okt. 1788. Sedan Gustaf III från Finland anländt till Göteborg den 3 Okt., samlade han omkring sig så väl inkallade friskaror som stadens borgerskap, med hvilkas tillhjälp stadens fästningsverk upphjelpes, och när Danska härens anförare, Prins Carl af Hessen, sände Generaladjutanten von Haxthausen såsom parlamentär att uppfordra staden, fick han derå afslag, och den 8 Okt. afslöts en vapenhvila, som förlängdes till fredsslutet. Denna medalj framställer på *åtsidan* Konungens bröstbild samt namn och titel i omskriften, och å *frånsidan* Mars, stående med spjut i högra handen och i den venstra en sköld, hvarå finnes Gustaf III:s krönta namnchiffer. Framför Mars en sittande qvinna (Göteborg), som bär tornkrona, håller i högra handen ett spjut, i den venstra ett skeppsroder och vid sidan en sköld, hvari ses stadens vapen. Omskriften är: AUGUSTI PRÆSIDIO TUTA samt i afskärningen: CIVITAS GOTHOB MDCCLXXXVIII. Denna medalj öfverlemnades till Konungen den 2 December 1790.

Följande minnespenningar, i tidsföljd upptagna, afse personer, som i ett eller annat afseende kan anses hafva tillhört Göteborgs samhälle och sålunda i större eller mindre mån belysa denna stads historia, nämligen:

Lennart Torstenson, Grefve till Ortala, f. 1603, General-Guvernör öfver Vestergötland, Dal, Vermland och Halland 1648. † 1651.

Öfver honom slogs 1643 i Tyskland en medalj, i anledning af Svenska härens seger under Torstensons befäl vid Leipzig den 23 Okt. samt stadens intagande den 27 Nov. 1642.

Johan Adler Salvius, Friherre, f. 1590, Riksråd. † 1652.

Öfver honom är i Nürnberg i början af 1700-talet slagen en af G. V. Vestner föranstaltad minnespenning, ingående i den följd af sådana, som utgäfvos öfver Fullmäktige vid Vestfaliska fredsslutet.

Adolf Johan, Pfalzgreffe vid Rhen, f. 1629, var 1651—1654 General-Guvernör öfver Vestergötland, Halland, Dal och Vermland, med åliggande att hafva sitt hufvudsäte i Göteborg. † 1689.

Öfver honom är slagen en ensidig minnespenning med hans namn och bröstbild, endast känd efter den af C. G. Heræus gjorda beskrifning.

Magnus Gabriel De la Gardie, Grefve till Leckö, f. 1622. Blef 1654 General-Guvernör öfver Vestergötland, Dal och Halland. Hans hufvudsäte skulle vara i Göteborg. † 1686.

Öfver honom hafva blifvit slagna ej mindre än fem minnespenningar, näml.: 1:o en spelpenning i sköldpadd, troligen slagen 1647 till De la Gardies bröllop med Maria Euphrosina, Carl X:s syster, hvarpå torde hänsyfta fränsidans bokstäfver MS MS (Magnus Sponsus, Maria Sponsa); 2:o minnespenning, troligen slagen efter 1653, då han föll i Christinas onåd. På fränsidan en solros med öfverskrift TIBI SOLI; 3:o minnespenning i anledning af De la Gardies strider inom Rådet såsom Rikskansler, hvarpå syftar fränsidans palmträd, på hvilket från fyra sidor vädret blåser; 4:o afser De la Gardies fosterlandskärlek, betecknad med å fränsidan en kompass, hvarå nålen är vänd mot nordstjernan, samt 5:o minnespenning af Svenska Akademien 1823.

Rutger v. Ascheberg, Grefve till Söfdeborg, f. 1621, blef 1677 Guvernör öfver Bohus län samt 1679 General-Guvernör öfver Göteborg, Bohus län och Dal. † 1693.

Öfver honom har Svenska Akademien slagit en minnespenning 1790.

Erik Sjöblad, Friherre till Herrestad, f. 1647, blef 1700 Guvernör öfver Göteborg och Bohus län. † 1725.

En minnespenning, på hvilken Sjöblads namn förekommer, är slagen öfver Niels Juel i anledning af slaget på Kolbergerheide den 1 Juni 1677, då Amiralen Sjöblad med sitt amiralskepp Amaranten togs till fånga.

Isak Lithovius, f. 1677, Kungl. Hofpredikant och Domprost i Göteborg. † 1730.

En minnespenning eller pollett är slagen, hvarå hans namn finnes i omskriften och å fältet en kalk, samt å fränsidan *Gustavii* Domkijrckia 1717.

✓ **Catharina Fehman**, född *Tham*, dotter af Rådmanen i Göteborg Wollrath Tham, f. 1675, gift 1:o 1695—1706 med Handlanden Jakob Rodhe i Göteborg; 2:o 1710—1713 med Öfverinspektoren vid stora sjötullen i Göteborg Hieronymus Gripenstedt; 3:o 1722—1733 med Justitiekansleren Friherre Thomas Fehman. Hon dog i Göteborg 1746, och vid begrafningen derstädes utdelades en af hennes barn och barnbarn föranstaltad minnespenning, hvarå på åtsidan finnes hennes bröstbild och namn.

Niklas Sahlgren, f. 1701, Grosshandlande i Göteborg, Direktör i Ostindiska kompaniet, K. W. O., Ledamot af Wetenskapsakad. † 1776.

Öfver honom äro slagna 3 minnespenningar, näml.: 1:o af Wetenskapsakad. 1773 i anledning af Sahlgrens gifva 50,000 D:r S.m:t, hvaraf räntan blef ställd till samma Akademis förfogande till belöningar för afhandlingar rörande landthushållningen; 2:o af Patriotiska sällskapet, före 1777, såsom tacksamhetsgård för en till sällskapet lemnad penninggifva, samt 3:o af Wetenskapsakad. 1780 för att såsom ett lägre pris utdelas till författare. Han stiftade för Wasaorden ett kommenderi, *Gåsevadsholm*, och ett riddaregods, *Kåberg*, att efter hans slägts utlocknande ställas till Konungens förfogande.

✓ **Anna Margaretha Alströmer**, född *Sahlgren*, dotter af förut nämnde Niklas Sahlgren, f. 1746, † 1767, gift 1764 med Grosshandlanden August Alströmer.

I anledning af hennes död blef en gjuten minnespenning föranstaltad af Johan Frans Podolijn, som var anställd på grosshandlanden Sahlgrens kontor.

✓ **August Alströmer**, f. 1735. Delegare i Sahlgrenska handelshuset i Göteborg. † 1773.

Öfver honom finnes en minnespenning, gjuten förmodligen af någon guldsmed i Göteborg, hvilkens namnbokstäfver börja med I B, på bekostnad af förut nämnde Joh. Frans Podolijn, som med Alströmer gjort utländska resor.

✓ **Johan Frans Podolijn**, f. i Lissabon 1739. Anställd 1764 på Grosshandlanden N. Sahlgrens kontor i Göteborg, der han förestod utrikes brevexlingen. Han omfattade med värma myntvetenskapen samt egde sjelf en liten myntsamling och ett numismatiskt bibliothek. † 1784.

Öfver honom finnas tre minnespenningar. 1:o med hans namns begynnelsebokstäfver. J. F. P. på åtsidan och å fransidan *I Fara Pålitlig*. Slagen genom hans egen försorg; 2:o i anledning af hans död af hans vänner ombesörjd, samt 3:o likaså i anledning af hans död slagen i Göteborg 1784 af Friherrarne Patrik och Claes Alströmer.

Jeannette Ölander, trolofvad med nyssnämnde J. F. Podolijn. Död före honom, ogift.

Åt henne föranstaltade fästmannen en minnespenning, hvarå på åtsidan finnas I. Ö. L. samt å frans. *Jämt Ömt*.

Olof Ekebon, f. 1710, Theologiæ Doktor, Domprost i Göteborg. Uppförd på förslag till biskopsstolen i Göteborg. † 1784.

Öfver honom äro med anledning af hans död slagna tre minnespenningar, hvaraf en utaf den studerande ungdomen vid Göteborgs gymnasium.

Patrik Alströmer, Friherre, f. 1733. Commerce-Råd; jemte brodern Claes Alströmer Grosshandlande i Göteborg under N. Sahlgrens firma. † 1804.

Öfver honom äro slagna två minnespenningar, den ene af hans vänner och lemnad till honom på hans namnsdag den 16 April 1784, framställande hans bröstbild och valspråk, samt den andra 1785 af frimurarelogen "*Salomon à trois serrures*" i Göteborg, hvars ordförande Frih. Alströmer länge hade varit.

Jonas Tranchell, f. 1740, Grosshandlande i Göteborg, Direktör vid Ostindiska kompaniet. † 1809. Och

Robert Innes, f. i Skotland 1744, Grosshandlande i Göteborg i kompani med halfbrodern John Tarras 1764—1795, hvilket sednare år han återvände till England och bosatte sig i Newcastle.

Öfver dem slogs en gemensam minnespenning 1789 af den s. k. Bachelors-klubben i Göteborg, stiftad med Konungens tillstånd den 19 Nov. 1769 af Direktören vid Ostindiska komp. William Chalmers och handl. Gustaf Forss. På åtsidan angifves den såsom tacksamhetsgård "*för 10 års möda af vänfasta bröder d. 19 Nov. 1789*". Och i fransidans afskrifning läses: *Sorgfälligt vårdad i 20 år*. Tranchell var direktör i klubben 1775—1789 och Innes 1779—1789.

Johan Wohlfahrt, f. 1751, Grosshandlande i Göteborg, kamererare vid Sjöassurans-komp. † 1831. Och

✓ **Per Dubb**, f. 1750, Öfverfältläkare, 1:ste Amiralitetsmedicus vid Arméens flottas eskader i Göteborg, styresman för Sahlgrenska sjukhuset. † 1834.

Öfver dem slogs 1799 af den förut nämnda Bachelorsklubben i Göteborg en gemensam minnespenning, med begagnande af fränsidan till den öfver Tranchell och Innes här ofvan oförmälda minnespenningen, men med rättelse, genom grafstickel, på åtskilliga ex. af talet 20 till 30 i afskärningen.

Öfver Dubb ensam slogs 1806 en minnespenning af Göteborgs Borgerskaps Äldste, såsom erkänsla för hans nit om Göteborgs fattigvård.

Jonas Kjellberg, f. 1752, Grosshandlande i Göteborg. † 1832.

✓ Öfver honom slogos 1828 tre särskilda minnespenningar, hvaraf den första med inskrift: "*för frikostigt understöd till beredande af yngre arbetares bildning, tacksamt af Göteborgs handtverkare*". Alla dessa tre hafva afseende på den 15 år förut i Göteborg inrättade Söndagsskolan för handtverksgeäller och lärlingar. Den första lemnades till J. Kjellberg, den andra, med inskrift: "*för nitisk vård om Göteborgs Söndagsskola*", lemnades till personer i Göteborg, hvilka i skolstyrelsen deltagit, samt den tredje med inskrift: "*för utmärkt flit och sedlighet*", lemnades vid skolans årsexamina som belöning och uppmuntran åt lärjungar.

✓ **Bengt Erland Fogelberg**, f. 1786. Professor vid K. Akad. för de fria konsterna. † 1854. Begrafven i Göteborg.

✓ Öfver honom är af Svenska Akademiens 1855 slagen en minnespenning.

✓ Slutligen böra nämnas, såväl den år 1866 af Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle präglade *Prismedaljen* af 12 dukaters vikt, till hvilka stämplarna blefvo skänkta af Doktor Charles Dickson, som ock den till nämnda Samhälles sekularfest år 1878 slagna *Jubelmedaljen*, på hvars åtsida synas Gustaf III:s och Oscar II:s bröstbilder samt å fränsidan Kungl. Samhällets sinnebilder.

1001866346

